УДК 342.9:342.565
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-2.9

ДАНИЛЕВСЬКИЙ М.А.

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ

У статті визначено принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні як основи та правові вимоги, на яких базується дотримання незалежності судів і суддів, формуються норми забезпечення та гарантування незалежності суддів, функціонує механізм правового регулювання судової гілки влади та визначаються напрями реформування, розвитку та вдосконалення стандартів незалежності суддів. Поділено принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні за своєю суттю на загальні та спеціальні. Наголошено, що незалежність судді забезпечується: особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; недоторканністю та імунітетом судді; незмінюваністю судді; порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; забороною втручання у здійснення правосуддя; відповідальністю за неповагу до суду чи судді; окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом; належним матеріальним і соціальним забезпеченням судді; функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування; визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їхнього правового захисту; правом судді на відставку. Зроблено висновок, що принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні за своєю суттю побудовані на загальних принципах судової влади та спеціальних принципах дотримання незалежності суддів, до яких слід віднести такі: 1) принцип заборони незаконного втручання в професійну діяльність суддів; 2) принцип особливого порядку призначення, звільнення суддів і притягнення їх до відповідальності; 3) принцип професійного імунітету судді; 4) принцип належного організаційного, матеріального та інформаційного забезпечення судді; 5) принцип забезпечення безпеки судді та членів його сім'ї; 6) принцип професіоналізму суб'єктів забезпечення незалежності судді; 7) принцип системності побудови суб'єктів забезпечення незалежності судді; 8) принцип функціонування суддівського самоврядування.

Ключові слова: *адміністративно-правові засади, незалежність суддів, принципи, спеціальна судова адміністрація, суддя.*

The article defines the principles of administrative and legal support for the independence of judges in Ukraine as the basis and legal requirements on which the independence of courts and judges is based, establishes norms for ensuring and guaranteeing the independence of judges, functioning the mechanism of legal regulation of the judicial branch of power and defines directions of reforming, development and improvement standards of independence of judges. The principles of administrative and legal support of the independence of judges in Ukraine by their essence are divided into general and special ones. It was emphasized that the independence of a judge is ensured by: a special procedure for his appointment, holding to justice, dismissal and termination of powers; immunity and immunity of a judge; the immutability of the judge; the procedure for the administration of justice, the procedural law defined, the secrecy of the court decision; prohibition of interference with the administration of justice; responsibility for contempt of court or judge; a separate procedure for financing and organizational support of the activity of courts, established by law; adequate financial and social security of the judge; the functioning of judicial and self-government bodies; legal protection of the

© ДАНИЛЕВСЬКИЙ М.А. – здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук (Науково-дослідний інститут публічного права)

judge, members of his family, property, and other legal remedies prescribed by law; the right of a judge to retire. It is concluded that the principles of administrative and legal support for the independence of judges in Ukraine are inherently based on the general principles of the judiciary and the special principles of respect for the independence of judges, which include: 1) the principle of prohibiting unlawful interference with the professional activity of judges; 2) the principle of special procedure for appointment, release of judges and bringing them to justice; 3) the principle of professional immunity of a judge; 4) the principle of proper organizational, material and information support for the judge; 5) the principle of ensuring the safety of the judge and his or her family; 6) the principle of professionalism of the subjects of ensuring the independence of the judge; 7) the principle of systematic constitution of subjects to ensure the independence of a judge; 8) the principle of functioning of judicial self-government.

Key words: *administrative and legal support, organs of justice, legal means of justice, prosecutors, public administration, justice.*

Вступ. Розбудова України як правової держави передбачає реалізацію принципу верховенства права, відповідно до якого головним напрямом діяльності держави є забезпечення прав і свобод людини, а діяльність її органів регламентується Конституцією та законами України. У такій державі суд, здійснюючи правосуддя на засадах законності, об'єктивності й неупередженості, вирішує конфлікти в усіх сферах суспільних відносин, зокрема визначає відповідальність держави та її органів перед громадянами [9, с. 66–74].

Створення судової гілки влади, яка б відповідала букві закону, є важливим завданням, що стоїть перед будь-якою державою. При цьому незалежне та неупереджене правосуддя, яке здійснюється професійними, незалежними суддями, є передумовою існування демократичного суспільства, що керується верховенством права [9, с. 66–74].

Відповідно, оскільки незалежна судова гілка влади будується на певних засадах, одними з яких є принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні, то їхнє дослідження є, безперечно, актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням незалежності судової влади в Україні займалися такі вчені, як В. Бойко, А. Борко, М. Закурін, А. Іванищук, Р. Ігонін, С. Кічмаренко, Д. Кулешов, В. Куценко, В. Лаговський, Т. Плугатар, І. Прошутя, С. Циганок та інші.

Однак, враховуючи те, що негативний вплив на суддів досі простежується, необхідно комплексно дослідити принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб під час аналізу норм права та позицій учених-юристів комплексно дослідити принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні.

Результати дослідження. Термін «принцип» походить від латинського слова «principium», яке означає начало, основу. Принципом є те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [10, с. 547]. Теоретики права В. Кириченко й О. Куракін зазначають, що принципи права притаманні будь-якій правовій системі, вони постають як своєрідна конструкція, на якій базуються й реалізуються не тільки окремі норми, інститути й галузі права, а й уся система права. Учені вважають, що принципи права – це основні засади, вихідні ідеї, положення, що відбивають зміст права, його сутність і призначення в суспільстві, визначають спрямованість правового регулювання та поширюються на всіх суб'єктів права [4, с. 87].

У свою чергу, теоретик С. Погребняк визначає, що правова категорія «принцип», по-перше, становить собою ідею, положення, вимогу і, по-друге, є не простим положенням (ідеєю, вимогою), а основним, основоположним, засадничим, фундаментальним, вихідним, загальним, керівним, відправним, провідним, чільним. Більшість із перелічених слів за великим рахунком є синонімами, тому їх можна використовувати разом під час визначення принципу права без будь-якої суттєвої шкоди [7, с. 40].

Л. Явич розкрив, що принципами права є такі засади, відправні ідеї правового буття, які втілюють найважливіші закономірності та підвалини цієї суспільно-економічної формації, є однопорядковими із сутністю права та становлять його головний зміст, характеризуються універсальністю, найбільшою імперативністю і загальною значимістю [11, с. 11].

Професор І. Марочкін надає таке визначення принципів судової влади: «Норми найбільш загального, керівного характеру, що визначають місце судової влади в системі єдиної державної

влади, побудову її основних інститутів та спрямовані на реалізацію завдань, що стоять перед судовою владою» [6, с. 31].

Щодо адміністративного права, то Ю. Битяк визначив, що принципами є вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формуються й функціонують система та зміст галузі права. За межами соціальної активності і практичної діяльності суб'єктів принципи адміністративного права не можуть бути сформовані й закріплені, а тим більше реалізовані [1, с. 144]. На думку В. Галунька, під принципами адміністративного права слід розуміти основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави [3, с. 74].

Більш спеціально до нашого дослідження С. Кічмаренко розкрив, що адміністративні принципи забезпечення незалежності судової влади – це основоположні ідеї, вимоги засадничого характеру щодо здійснення адміністративно-правового забезпечення судової незалежності, які є основою визначення змісту, механізму й адміністративного інструментарію, а також визначення напрямів удосконалення правового забезпечення для забезпечення права громадян на чесне, справедливе й у визначені строки судочинство, надання якісних адміністративних послуг судової влади [5, с. 58–59].

Отже, принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні – це основи та правові вимоги, на яких базується дотримання незалежності судів і суддів, формуються норми забезпечення та гарантування незалежності суддів, функціонує механізм правового регулювання судової гілки влади та визначаються напрями реформування, розвитку та вдосконалення стандартів незалежності суддів.

Щодо класифікації принципів, то теоретики права розкривають, що систему принципів права становлять загальносоціальні та спеціально-соціальні (юридичні) принципи. Загальносоціальні принципи: верховенство громадянського суспільства над державою; верховенство правових законів над політичною та фізичною силою; верховенство прав і свобод людини над правами держави тощо. Спеціально-соціальні (юридичні) принципи: загальноправові принципи – гуманізм, рівність громадян перед законом, демократизм, законність, взаємна відповідальність держави й особи; міжгалузеві принципи (виражають особливості декількох споріднених галузей права) – гласність судочинства (для кримінально-процесуального й цивільного процесуального права), принцип змагальності, принцип матеріальної відповідальності (для цивільного, фінансового, трудового права тощо); галузеві принципи (характеризують найбільш суттєві риси конкретної галузі права): принцип диспозитивності (у цивільному праві) і принцип імперативності (у кримінальному праві), принцип презумпції невинуватості (у кримінальному праві) тощо; принципи правових інститутів – рівність усіх форм власності (інститут власності), невідворотність відповідальності (інститут юридичної відповідальності) тощо [2, с. 104].

На думку С. Кічмаренка, адміністративними принципами незалежності судової влади є такі: 1) принцип незалежності судової влади, який базується на природних цінностях розподілу влад, гарантується державою та закріплений у Конституції та законах України, а всі інші державні органи, установи й організації мусять підкорятися суду та шанувати його незалежність; 2) принцип законності, відповідно до якого вся судова система нашої держави має приймати рішення та розглядати справи безсторонньо на основі фактів і доводів та у своїй діяльності керуватися виключно законодавчими актами України й міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України, судовими прецедентами Європейського суду з прав людини; 3) принцип заборони втручання в ухвалення судового рішення суддями означає, що органам виконавчої та судової влади, а також приватним особам на законодавчому та виконавчому рівнях не дозволяється здійснювати будь-який тиск, погрозу або неправомірний вплив на суддів із приводу будь-яких причин; 4) принцип самостійності, за яким суд будь-якої інстанції самостійно вирішує, чи входить справа до їхньої компетенції; 5) принцип незмінності судових рішень, тобто судовий перегляд винесених судом рішень не допускається будь-якими іншими органами, а ухвалені судом рішення не можуть бути пом'якшені чи переглянуті, окрім випадків, установлених законом; 6) принцип права на судовий захист передбачає доступність кожного громадянина до суду та можливість захисту своїх порушених прав і свобод у судовому порядку; 7) принцип справедливого судового розгляду передбачає, що суд мусить забезпечити справедливий, незалежний і неупереджений розгляд справи та при цьому дотримуватися рівноправності прав сторін; 8) особливістю адміністративних принципів незалежності судової влади є те, що вони забезпечуються саме на основі норм адміністративного права суб'єктами публічної адміністрації [5, с. 71–72].

Окрім наукових позицій, варто визначити і принципи, закріплені в законодавстві. Спеціалізований Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII визначає незалежність судів і незалежність суддів. Статтею 6 передбачено, що, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб із метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи повинні утримуватися від заяв і дій, що можуть підірвати незалежність судової влади [8].

Стаття 48 Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII передбачає незалежність судді. Наприклад, суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом. Суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. Незалежність судді забезпечується: 1) особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; 2) недоторканністю та імунітетом судді; 3) незмінюваністю судді; 4) порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; 5) забороною втручання у здійснення правосуддя; 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді; 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом; 8) належним матеріальним і соціальним забезпеченням судді; 9) функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування; 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їхнього правового захисту; 11) правом судді на відставку. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їхні об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї [8].

Висновки. Отже, принципи адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні за своєю суттю побудовані на загальних принципах судової влади та спеціальних принципах дотримання незалежності суддів, до яких слід віднести такі: 1) принцип заборони незаконного втручання в професійну діяльність суддів; 2) принцип особливого порядку призначення, звільнення суддів і притягнення їх до відповідальності; 3) принцип професійного імунітету судді; 4) принцип належного організаційного, матеріального та інформаційного забезпечення судді; 5) принцип забезпечення безпеки судді та членів його сім'ї; 6) принцип професіоналізму суб'єктів забезпечення незалежності судді; 7) принцип системності побудови суб'єктів забезпечення незалежності судді; 8) принцип функціонування суддівського самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю., Гращук В., Дьяченко О. та ін. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

2. Ведєрніков Ю. Теорія держави і права : навч. посібник. Київ : Знання, 2008. 333 с.

3. Галунько В., Олефір В., Гридасов Ю. Адміністративне право України : у 2-х тт. : підручник Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. Херсон : ХМД, 2013. 396 с.

4. Кириченко В., Куракін О. Теорія держави і права: модульний курс : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2010. 264 с.

5. Кічмаренко С. Адміністративно-правове забезпечення незалежності судової влади в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2017. 238 с.

6. Марочкін І., Сібільова Н. Організація судових та правоохоронних органів : підруч. для студентів юрид. спеціал. вищих навч. закл. Харків : Одісей, 2007. 528 с.

7. Погребняк С. Основоположні принципи права : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2009. 433 с.

8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31.

9. Рачинський А. Незалежність суддів як передумова функціонування самостійної й авторитетної судової влади, що відповідає європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління.* 2016. № 1. С. 66–74.

10. Словник іншомовних слів / за ред. О. Мельничук, голов. ред. УРЕ АН УРСР. Київ, 1974. 775 с.

11. Явич Л. Право развитого социалистического общества (сущность и принципы) : моногр. Москва : Юрид. лит., 1978. 224 с.

УДК 342.9
DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-2.10

ДЕГТЯРЬОВА С.В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В АГРОПРОМИСЛОВІЙ СФЕРІ

У статті на основі аналізу наукових поглядів вчених визначено зміст поняття «суб'єкт державного регулювання в агропромисловій сфері» та здійснено їх класифікацію. Наголошено, що здійснення класифікації окреслених у статті суб'єктів має: по-перше, важливе теоретичне значення, оскільки вона полегшує наукові пошуки у визначеному напряму; а по-друге, практичне значення, оскільки дозволяє виявити зв'язки між суб'єктами у межах конкретної системи. Обґрунтовано, що державне регулювання у агропромисловій сфері здійснюється чималою кількістю суб'єктів, які найбільш доцільно поділити на загальнодержавні та спеціалізовані. Наголошено, що державне регулювання агропромислової сфери вимагає від уповноважених суб'єктів активної діяльності, а тому говорити про них найбільш доцільно як про «суб'єкти правовідносин». Визначено, що під суб'єктами державного регулювання в агропромисловій сфері слід розуміти органи державної влади (або суб'єкти недержавного регулювання), які відповідно до норм чинного законодавства України наділені всією необхідною сукупність владних повноважень, що своєю чергою дають їм можливість приймати юридично значущі управлінські рішення, котрі є обов'язковими для виконання об'єктами, на які спрямована їх регулююча діяльність. Зроблено висновок, що регулювання в агропромисловій сфері здійснюється чималою кількістю суб'єктів, які найбільш доцільно поділити на загальнодержавні та спеціалізовані. Важливість ефективності та результативності діяльності кожного окремого суб'єкта державного регулювання досліджуваної сфери складно переоцінити, оскільки належне виконання ними своїх повноважень дозволить: по-перше, забезпечити населення України всіма необхідними продуктами харчування за доступними цінами; по-друге, ефективно переробляти сировину; по-третє, підняти рівень економіки країни, а як результат вирішити всі наявні проблеми економічного, політичного, соціального, культурно-побутового характеру. Саме тому так важливо, щоб держава наділила вказані вище суб'єкти: а) всім необхідним колом владних повноважень; б) створило якісне правове поле для їх діяльності; та в) надало всі необхідні матеріально-технічні та фінансові ресурси для реалізації державної політики в агропромисловій сфері України.

Ключові слова: *суб'єкт, суб'єкт права, класифікація, державне регулювання, агропромислова сфера.*

© ДЕГТЯРЬОВА С.В. – кандидат юридичних наук, докторант (Харківський національний університет внутрішніх справ)